

Školní program proti šikanování

ZŠ Choltice

Preventivní program naší školy vychází z komplexního pojetí strategie, která je ve smyslu Metodického pokynu k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních č. j. 20 006/2007-51 součástí Minimálního preventivního programu školy.

Definice:

Slovo šikana pochází z francouzského slova chicane, což znamená zlomyslné obtěžování, týrání, zužování, pronásledování,... Jedná se o patologický jev, při němž je omezována zejména osobní svoboda rozhodování, je ponižována lidská důstojnost a čest, mnohdy je oběti ubližováno na zdraví či majetku.

Definice v metodickém pokynu MŠMT č. 28275/2000-22:

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení, ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků.

Při posuzování musíme mít na paměti následky na oběti!

- Samoučelnost
- Nepoměr sil
- Existence agresora, oběti a prostředí, kde se šikana uskutečňuje
- Porucha vztahů (nejen mezi přímými aktéry, ale v celé skupině)

Vývoj šikany /5 stupňů/:

1. Ostrakismus

Vznik počátku šikany, zejména se jedná o izolaci, oběť nemá žádné kamarády, nikdo jej nebere vážně, spolupodílení se učitele, mírné převážně psychické týrání, zesměšňování, hanlivá

přezdívkou, legrácky a vtípkami, ... když se ohradí, vytýká se mu, že nerozumí legraci...(tento stupeň je těžko pozorovatelný).

2. Přitvrzování manipulace

Psychický nátlak přerůstá ve fyzickou agresi, agresor mapuje situaci, kam až může zajít. Posléze agresor zjišťuje, jak chutná moc, jaké mu to přináší uspokojení, často obdiv a respekt ostatních spolužáků, což působí jako další povzbuzení. Nereaguje-li v tomto stadiu pozitivní jádro skupiny, neexistují-li kamarádské vztahy, záporný vztah k násilí a pozitivní morální vlastnosti, tak většinou dochází k prolomení posledních morálních zábran a šikana se rozjíždí v plném rozsahu.

3. Nukleový základ

Je rozhodující, k agresorům se přidávají další jednotlivci, šikanování nabývá organizovanosti, rozdělení rolí je pevné. Pokud se nevytvoří silná pozitivní skupina, jsou vytvořeny předpoklady pro to, aby se šikanování stalo normou skupiny.

4. Mlčící většina

Šikana se rozjíždí v plném rozsahu, dochází k přijetí norem agresorů, ostatní děti ze strachu poslouchají, případně přisluhují. Hlavní roli hraje strach, že pokud by zůstaly stranou, mohly by na sebe upoutat pozornost a dostat se tak do role oběti.

5. Dokonalá šikana

Zpravidla se na základní škole nestačí vytvořit. Šikana je předmětem zábavy pro celou skupinu, která může agresory odměňovat i potleskem, psychická manipulace nabývá propracované podoby, agresori jsou chápáni jako vůdci, kápoři, oběť často utíká do nemoci, časté absence, nárůst a zdokonalování násilí.

Protagonisté šikany:

• Agresor

Snaha dominovat a ovládat okolí, často tělesná zdatnost, nedostatek morálního cítění, absence pocitů viny, vysoký stupeň sebevědomí (ale i s nízkým sebevědomím), nedostatek sebereflexe, náhledu, intelekt nerozhoduje.

Typy:

- hrubý, primitivní, kázeňské problémy, narušený vztah k autoritě, šikanuje masivně, tvrdě a nelítostně, zastrašuje ostatní (rodinná výchova: psychické i fyzické násilí v rodině, nápodoba chování rodičů nebo odplata za jejich chování)
- slušný, kultivovaný, narcistický, zvýšeně úzkostlivý (v rodině přísný a náročný přístup, někdy vojenský dril bez lásky)
- srandista, dobrodružný, se značnou sebedůvěrou, výmluvný, často oblíbený a vlivný

- **Oběť**

Neexistuje universální typ oběti, každá skupina dětí si umí najít někoho, koho pasuje do role oběti. Fyzická odlišnost, děti sociálně znevýhodněné, psychická odlišnost (děti bojácné, úzkostnost, zvýšená sebekritičnost, nízké sociální dovednosti, různá míra inteligence-mentálně slabší, ale i děti vysoce inteligentní)

Příčiny šikany:

a) dle Říčana

- tlak kolektivu a společnosti (chlapec má být mužný a tvrdý)
- touha po moci (přání ovládat druhého)
- motiv krutosti (spíše u psychicky nemocných jedinců)
- zvědavost, experiment

b) dle Koláře

Skupinová dynamika (psychická manipulace skupiny, sugesce, tlak skupinových norem, role vůdců, tendence k závislému chování)

Rizikové osobnostní charakteristiky protagonistů:

- agresor (motiv upoutání pozornosti, zabíjení nudy, pomsty, prevence, vykonat něco velkého)
- oběť
- osobnost pedagoga (morální nezralost, absence nadání pro pedagogickou práci, zvýšená potřeba moci. Role významné autority-pocitů nadřazenosti, malá sebedůvěra až pocitů méněcennosti, osobnostní nezralost – utápění se ve vlastních problémech)

Nedostatky a poruchy prostředí

- Tradiční pedagogický styl (hierarchicko-autoritativní styl, jednostranná komunikace, opomíjení spolupráce mezi spolužáky, oficiální sociální struktura, neznalost skupiny, vztahů, jednotlivců)
- Rodina (selhávání v plnění citových potřeb dětí, deprivace, subdeprivace)
- Vztažná skupina (normy party, gangu)
- Společnost (TV, PC hry, tiskoviny, konzum,...)

Následky šikany:

1. U oběti (sociální frustrace, snížená schopnost navazovat a udržet vztahy, nízké sebehodnocení, špatný vztah ke škole a k lidem, zvýšená úzkostnost, smutek, deprese, poruchy spánku, neúspěchy ve škole, psychosomatické onemocnění,...)
2. U agresora (zhoršení prospěchu, členství v pochybných partách, v dospělosti konflikty se zákonem, krutost k vlastním dětem, deficit mravního a duševního vývoje,...)
3. U ostatních dětí (ztráta ideálů a pocitu pro spravedlnost, pokřivení morálních postojů, vlastní nemorální chování,...)

Jak postupovat:

A. Diagnostika:

Zřídka se stává, že se oběť svěří sama, musíme se tedy na oběť zaměřit sami a sledovat specifické známky šikany, všech netypických změn:

Přímé známky šikany:

- posměch, ponižování, pohrdání (důležitá je zranitelnost dítěte)
- kritika, nadávky, zpochybňování pronášené nepřátelsky
- příkazy s panovačným tónem, dítě se jim podřizuje
- omezování svobody
- tělesné napadání, bití (dítě je neoplácí)
- poškozování a krádeže osobních věcí, oděvů

Nepřímé známky šikany:

- dítě je o přestávkách samo, ostatní o něj nejeví zájem, dítě nemá kamarády
 - o přestávkách vyhledává společnost učitele
 - při týmových sportech bývá voleno jako poslední
 - působí smutně, depresivně, ustrašeně
 - jeho věci jsou poškozené, znečištěné, rozházené
 - zhoršení prospěchu
 - strach chodit do školy, časté absence
 - odřeniny, modřiny, škrábance, řezné rány bez věrohodného vysvětlení
 - pozdní návraty ze školy

- dítě se vrací vyhladovělé
- opakovaná ztráta peněz a osobních věcí
- špatné usínání, noční můry
- apatie nebo nezvyklá agresivita

B. Náprava

V případě, že učitel odhalí šikanu mezi dětmi, musí zaujmout jasné stanovisko a projevit nesouhlas s takovým jednáním veřejně před celou třídou. Rozhodný a nekompromisní postoj pomáhá nejen oběti, ale chrání i ostatní děti, vůči agresorovi dá najevo, že neodsuzuje jeho samotného, ale jeho chování.

Zásady správného postupu:

1. Nejprve zachovat klid (ne rozčilená reakce, která může pobavit).
2. Chránit zdroj informací, neprozradit ho.
3. Prozradit co nejméně o tom, co nám už je, a zejména co nám dosud není známo, nebo to nemůžeme dokázat.
4. Všechny odpovědi pečlivě zaznamenávat.

Pomoc učitelů (univerzální strategie):

1. Rozhovor s informátorem a obětí (co se dělo, kde se dělo, kdo co dělal a říkal, kdo u toho byl, co k tomu vedlo, co předcházelo, jak se přítomni chovali), důležité je zvážit vztah k agresorovi – důvěryhodnost. Když je referentem oběť (zajištění ochrany, ujištění svou podporou, věnování dostatku času, povzbuzení, ujištění, poskytnutí naděje, vyfotografovat případná zranění, doslovné sepsání).
2. Nalezení vhodných svědků (důležitý krok vybrat takové, kteří budou ochotni pravdivě vypovídat).
3. Individuální, případně i konfrontační rozhovory se svědky (vysvětlení rozporů, kladení otázek, které již předpokládají, že se něco dělo: “Kde jsi byl, když Karel kopal Jardu?” Místo „Kopal Karel Jardu?“, užitečnější jsou otázky otevřené).
4. Zajištění ochrany obětem.
5. Rozhovory s agresory, případně konfrontace mezi nimi (je to vždy poslední krok, musíme být dobře připraveni, musíme znát vnější obraz šikanování a mít shromážděné důkazy, důležité je paralyzovat agresí vůči druhým, třeba i přitlačit ke zdi, pohrozit

vyločením, někdy svalují agresori vinu jeden na druhého, k získání pravdy však tento rozhovor mnoho neposlouží, v pokročilém stadiu je vhodný komisionální rozhovor). Reakce na výmluvy (nehoda, hra) jak se tedy děti snažily oběti pomoci, jak projevíly solidaritu, smály se, bavilo to všechny? Nutné je zvažovat, zda můžeme případ dotáhnout do konce, zda je možné agresory usvědčit, zda není lepší zaměřit se spíše na ochranu oběti.

6. Oznámení potrestání agresorů před celou třídou.

Možné sankce:

Zdržení žáka po vyučování, vyžadování náhrady škody, oznámení prohřešku rodičům, oznámení na rodičovské schůzce, umístění dítěte o přestávce v blízkosti pedagoga, vyloučení ze společné akce, důtka nebo snížení známky z chování, oznámení OSPOD, PČR,...

CHYBY!!!

- společné vyšetřování agresora a oběti
- vyšetřování ve skupině (ve třídě)
- vyšetřování nemá promyšlenou strategii a taktiku (nahodilost)
- pedagogové nevědomky chrání agresora, nepřipouští, že by mohl šikanovat
- zlehčování výpovědí
- snaha objektivně rozdělit vinu mezi agresora a oběť
- výpovědi zmanipulovaných svědků nejsou konfrontovány
- agresori jsou včas informováni
- neobratné vedení vyšetřování

Pomoc obětem

-individuální i skupinové poradenství, případně péče psychologa, nácvik jednání v různých situacích, trénink asertivity,...

Doporučení pro dítě:

- prostý únik v pravou chvíli, vmísit se mezi ostatní děti
- útěk se křikem („Nech mě být!“; „Jdi pryč!“)
- reakce na posměch (mlčení nebo výroky typu: „To je fakt, děkuji.“)
- energické odseknutí

- neútočný, neprovokativní slovní projev, zvláště ohrazení se proti slovnímu napadení
- získání pomoci druhých dětí, které jsou na blízku
- obranný postoj bez nepřátelství
- protiútok bez ohledu na přesilu

Konkrétní opatření k problému šikany v naší škole:

- V naší ZŠ máme umístěnu schránku důvěry a nástěnku, na které mají žáci vyvěšeny propozice, jak se zachovat v případě, kdy by se cítili ohroženi šikanou. (viz. Příloha)
- Na první třídní schůzce každého školního roku jsou informace o šikaně předány rodičům. (viz. Příloha)
- Na počátku každého kalendářního měsíce třídní učitel provede poučení o šikaně ve své třídě.
- Odbornou přednášku + práci žáků s pracovními listy se zpětnou vazbou máme zajištěnu pracovníky Městské policie a Sociálním odborem z Přelouče.
- Problematika šikany je probírána v předmětech : občanská výchova , rodinná výchova, výchova ke zdraví:
 - 6.ročník : Člověk hledá společenství
Vztahy mezi lidmi
 - 7.ročník : Vlast, národ
Naše obec
Majetek, vlastnictví
 - 8.ročník : Člověk a citový život
Člověk a občanský život
 - 9.ročník : Životní perspektivy
- V letošním školním roce se naše škola zapojila do kampaně Školní rok bez šikany. Cílem projektu je ukázat cestu, jak účinně snížit výskyt šikany ve škole. Škola obdržela sadu materiálů osvětové kampaně Nadace O2 Školní rok bez šikany. Letáky byly předány žákům a na třídních schůzkách rodičům, s komentářem, že jde o prevenci, které se škola věnuje a tím předejít obavám rodičů.

Efektivní strategie zaměřené proti šikaně:

1. Nebát se mluvit, otevřít toto téma včas, když se ještě nic neděje, i pro rodiče.
2. Provést průzkum, jak se dívají žáci, učitelé, rodiče na šikanu. Obvykle se tak dozvíme, kde, kdy a jak se ve třídách šikanuje (pozor, ve třídě, kde šikana už je, mohou být výsledky zkreslené).

Principy průzkumu

- anonymně
 - podle věku, času, zralosti dětí
 - výsledky dotazování se třídami rozebírat, rozvinout diskusi
3. Vytvoření spolupracující třídy.

Základem je dobré klima třídy, školy. Dobré je rozebrat veřejně vyřešený případ šikany např. v třídnické hodině. Ukázat, jak byli pachatelé potrestáni.

Mgr. Božena Špilínková v.r.
výchovný poradce

Mgr. Aleš Kalina v.r.
ředitel školy

Poučení pro děti o šikanování

1. Pokud tě někdo provokuje, zesměšňuje tvoji osobu ignoruj ho, zasměj se tomu
2. Útočí-li na tebe skupina, vyber si nejsilnějšího a řekni, jak by se cítil on, kdyby na něj útočilo tolik lidí
3. Když tě obklopí útočníci, jdi dál. Snaž se získat svědky počínání
4. Drž se ve skupině kamarádů co nejdéle, útočníci se zaměřují na osamocené děti
5. Řekni o tom svým rodičům a učitelům. Požádej je o pomoc
6. Přestaň se cítit jako oběť, chod' se zdviženou hlavou
7. Ved' si záznamy – čas, místo, kdo ti co dělá
8. Řekni rodičům, aby okamžitě informovali školu
9. Pokud máš poranění, řekni rodičům, aby s tebou navštívili lékaře
10. Snaž se najít mezi spolužáky někoho, kdo by ti chtěl pomoci

Poučení o šikaně rodičům

1. Nepřehlédněte varovné signály u dítěte, které je šikanováno:
 - dítě je zaražené, smutné, depresivní; špatně usíná, nemá kamarády, často ho bolí hlava, břicho, chodí ze školy oklikami, přichází domů hladové, i když má svačiny, dochází k výraznému zhoršení prospěchu
2. Pokud se vám dítě svěří, ujistěte je svou podporou – nejdůležitější je pro vás bezpečí dítěte
3. Zznamenejte přesně kdy a kde k šikanování došlo (pozor, dítě může dávat i nepřesné informace)
4. Jde-li o vážné fyzické ubližování neposílejte dítě do školy, ale okamžitě kontaktujte třídního učitele, ředitele, výchovného poradce
5. Nejednejte na vlastní pěst, bez informací školy
6. Domluvte se s ředitelem školy na postupu – šikanu nelze odstranit ze dne na den
7. Sejděte se ve škole s rodiči agresora a dohodněte se na opatřeních týkajících se agresora i šikany
8. Při ublížení na zdraví nechte u lékaře pořídit zdravotní dokumentaci
9. Pokud si myslíte, že škola na řešení případu nestačí, vyhledejte odborníka
10. Využijte možnosti přeradit dítě do jiné třídy, případně do jiné školy